

ANALIZA JURIDICĂ A CONCUBINAJULUI DIN PERSPECTIVA ART.201¹ DIN CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

STĂVILĂ Mihai,
Lector universitar, Doctor
stavila.m.v@gmail.com

MEDEA Mădălina,
Studentă, anul 3, Facultatea de Drept
madalinamedea55@gmail.com

Rezumat. *Prezentul articol analizează statutul relațiilor de concubinaj în coraport cu violența în familie, în contextul legislației din Republica Moldova. Deși legea nu recunoaște în mod explicit concubinajul, există definiții și criterii pentru identificarea acestuia. Menționăm că concubinul este considerat membru de familie doar pe baza existenței unor relații de conlocuire, dar nu pe baza gradelor de rudenie. Interpretarea legii arată că concubinii sunt considerați membri ai familiei și sunt incluși în sfera violenței domestice, ceea ce demonstrează că ei, de asemenea, pot fi supuși răspunderii penale. Legislația trebuie să se ofere sprijin adecvat și resurse victimelor violenței, să acorde atenție specială infracțiunilor săvârșite în relații de concubinaj, deoarece impactul poate fi mai profund din cauza legăturilor emoționale existente.*

Cuvinte-cheie: *concubinaj, violență, familie, sancțiune, victima*

Summary. *This article analyzes the status of cohabitation relationships in relation to family violence, in the context of the legislation of the Republic of Moldova. Although the law does not explicitly recognize cohabitation, there are definitions and criteria for identifying it. We mention that the cohabitant is considered a family member only based on the existence of cohabitation relationships, but not based on degrees of kinship. The interpretation of the law shows that cohabitants are considered family members and are included in the scope of domestic violence, which proves that they too can be subject to criminal liability. Legislation must provide adequate support and resources to victims of violence, pay special attention to crimes committed in cohabiting relationships, as the impact can be more profound due to existing emotional ties.*

Keywords: *cohabitation, violence, family, sanction, victim.*

Introducere. Constituția Republicii Moldova stipulează în art.48, că familia constituie elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului. Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între bărbat și femeie, pe egalitatea lor în drepturi și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor.[2] Astăzi, familia modernă se confruntă cu provocări importante, suportând schimbări semnificative atât în ceea ce privește aspectele materiale, precum resursele economice disponibile, cât și din punct de vedere axiologic, prin adoptarea unor valori și norme sociale noi impuse membrilor săi. Aceste schimbări cer o adaptare comportamentală la un mod de viață nou și impun o reevaluare a unor aspecte la nivel personal și familial.

Un cuplu poate conviețui și fără înregistrarea căsătoriei, situație care, din diferite motive, este întâlnită deseori în viața de zi cu zi. Legislația Republicii Moldova, în principiu, nu recunoaște concubinajul, și concubinilor nu li se aplică normele ce reglementează relațiile dintre soți.

Totuși, Legea nr.133 din 17-06-2016 *privind declararea averii și a intereselor personale*, ne oferă o explicație a termenului de concubin ce ar ajuta să înțelegem acest tip de relații, astfel concubin/concubină este partenerul/partenera împreună cu care subiectul declarației a conviețuit și a deținut, a folosit sau a dispus în comun de unul sau mai multe bunuri în anul fiscal precedent, fără încheierea căsătoriei. Se prezumă că au calitatea de concubin/concubină persoanele care, pe parcursul anului fiscal precedent, au locuit împreună cel puțin 183 de zile.[5]

În materia dreptului penal, în cazul infracțiunii de omor, vătămarea corporală sau vătămarile cauzatoare de moarte săvârșite asupra unui membru de familie, întrunesc elementele infracțiunii de violență în familie. Această infracțiunea poate fi exercitată asupra partenerului de viață cu care persoana acuzată de agresiune are o relație domestică, în ciuda faptului că nu sunt căsătoriți legal.

Ținând cont de faptul că potrivit art.133¹ lit. a) din Codul Penal concubinajul reprezintă relații asemănătoare aceloră dintre soți, în practica juridică s-a pus întrebarea este considerat concubinul “membru de familie”, și dacă relația de concubinaj poate conduce la sancționarea concubinului/concubinei privind infracțiunea de violență în familie prevăzută la art.201¹ din Codul penal?

Metode de cercetare științifică utilizate și materiale aplicate. Prezentul articol a avut la bază cercetarea legislației naționale, a doctrinei și practicii judiciare existente ce reglementează fenomenul de violență în familie și subiecții acesteia.

Rezultate și discuții. Pornind de la art.134 alin. (1) din Codul Penal al RM, prin rudenie se înțelege legătura bazată pe descendența unei persoane dintr-o altă persoană sau pe faptul că mai multe persoane au un ascendent comun. În această reglementarea cuvântul cheie este “descendență”, ceea ce semnifică relația de legătură existentă între două sau mai multe persoane care sunt înrudite prin linia de sânge. Descendența se referă la persoanele care provin de la aceeași persoană sau același grup de strămoși și care se succed una după alta într-o linie genealogică.

În termeni de relații de rudenie, luând în considerare conceptele tradiționale, concubinul nu este considerat un membru de grad de rudenie în rândul familiei extinse sau implicate în relații de sânge. Totuși, în societăți moderne și în opinia multor oameni, concubinatele au început să fie percepute ca niște relații semnificative, accentuate de sentimente de angajament și apropiere. Dacă ne referim la o definiție mai largă a familiei, care include legături emoționale profunde și dependență reciprocă, în unele contexte se poate considera că un concubin este inclus în structura de rudenie. Cu toate acestea, majoritatea legislațiilor care reglementează relațiile de rudenie se bazează în continuare pe criterii tradiționale, cum ar fi legăturile biologice.

În ce privește relațiile dintre parteneri, familia este înțeleasă în sens larg de către Curtea europeană și nu este condiționată de încheierea unei căsătorii civile. În lipsa căsătoriei, existența unei familii între cei doi parteneri va fi apreciată de la caz la caz, în funcție de circumstanțele concrete ale fiecărui caz. Aceste circumstanțe vor indica dacă cei doi parteneri locuiesc împreună și de cât timp,

dacă au copii împreună, fie ei biologici sau adoptați, dacă alte elemente concrete indică intenția de a avea o relație de durată.[4. p.77]

Unele prevederi din legislația penală, fiind racordate la Legea nr. 45 din 01.03.2007 „cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie”, prevăd noțiunea de „membru de familie” sub două sensuri diferite, în funcție de lipsa sau prezența conlocuirii făptuitorului și victimei, și anume:

- a) în condiția conlocuirii: persoanele aflate în relații de căsătorie, de concubinaj, persoanele divorțate, persoanele aflate în relații de tutelă și curatelă, rudele lor pe linie dreaptă sau colaterală și soții rudelor;
- b) în condiția locuirii separate: persoanele aflate în relații de căsătorie, copiii lor, inclusiv cei adoptivi, cei născuți în afara căsătoriei și cei aflați sub curatelă.

După cum observăm, legislația națională atribuie concubinului calitatea de membru al familiei. În literatura de specialitate sunt specificate idei care indică că noțiunea de „membru al familiei” se extinde și asupra concubinilor și afinilor, precum și asupra oricărei alte persoane, cu două condiții: aceștia să fi stabilit relații asemănătoare celor între soți sau între părinți și copii și să conviețuiască.[3, p.43]

Aici mai puteam menționa că noțiunea de “viață de familie”, se construiește în funcție de doi factori: filiația (cea biologică și cea rezultată din adopție) sau decizia a doi parteneri de sexe diferite de a întemeia o familie. Relațiilor de concubinaj le este caracteristic al doilea factor, ca fiind o decizie a doi parteneri de sex opus de a întemeia o familie, însă o familie ce nu rezultă din căsătoria civilă/legală.

Sfera de aplicare a noțiunii de „membru de familie” are relevanță în materia violenței în familie, pentru că interpretarea extensivă pe care o dă Convenția Europeană a Drepturilor Omului în art.8, lărgeste sfera persoanelor care pot fi considerate victime sau făptuitori în cauzele de violență în familie. Pentru a putea fi considerat subiect al infracțiunii prevăzute la art.201¹ din CP (Violența în familie), individul trebuie să fie persoană fizică, responsabilă la momentul săvârșirii infracțiunii, care a atins vârsta de 16 ani, și un element important, să aibă calitatea de membru al familiei. Potrivit Legii nr. 45 din 01.03.2007 „cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie” la art. 3 alin. (1) se consideră „ Subiecți ai violenței în familie: agresorul și victima, cetățeni ai Republicii Moldova, cetățeni străini și apatrizii care locuiesc pe teritoriul ei”. În art.2, din legea menționată anterior, în explicația noțiunii de “agresor” se stipulează “*persoană care comite acte de violență în familie, în concubinaj.*” Astfel putem afirma că concubinul/concubina este considerat/ă subiect al infracțiunii de violență în familie.

Legea nr. 45/2007 *privind prevenirea și combaterea violenței în familie*, definește violența în familie ca fiind: „orice acțiune violentă sau abuzivă comisă împotriva membrilor unei familii, inclusiv soț, soție, fost soț sau fostă soție, rude în linie dreaptă, colaterală sau a persoanei cu care autorul are un copil în comun.” Prin aceasta se recunoaște explicit că violența în familie poate fi îndreptată împotriva partenerului de concubinaj sau al partenerului în relație de facto. Conform legislației din Republica Moldova, persoanele care se află într-o relație de concubinaj sau într-o relație de facto sunt incluse în sfera de protecție împotriva violenței în familie.

De asemenea este important de menționat că legislația privind violența în familie are drept scop protejarea victimelor, indiferent de statutul lor marital sau de relația de conviețuire. Aceasta o putem deduce din definirea termenului de “prejudiciu material”, care constă în daune materiale, susceptibile de evaluare sau estimare financiară/pecuniară, rezultând din orice act de violență în familie, în concubinaj, - și termenului de “victimă”, care reprezintă o persoană, adult sau copil, supusă actelor de violență în familie, în concubinaj. Aceste definiții sunt stipulate în Legea nr. 45/2007 privind prevenirea și combaterea violenței în familie, și merită de a se sublinia că în ambele definiții este indicat concubinajul, astfel prin includerea concubinilor în sfera de protecție, se asigură că aceștia beneficiază de aceleași drepturi și aceeași protecție, ca și cei căsătoriți, în situații de abuz sau violență domestică.

Codul penal al Republicii Moldova nu prevede o sancțiune specială și directă pentru individul ce are calitatea de concubin. Bazându-ne pe faptul că în majoritatea cazurilor concubinul este considerat membru de familie, la articolul 201¹ din CP [1], este clar stipulat că violența în familie este acțiunea sau inacțiunea comisă de un membru al familiei în privința altui membru de familie, soldate cu urmări prejudiciabile, pentru care se prevede pedeapsă sub formă de muncă neremunerată sau închisoare. În acest caz putem afirma că concubinul poate și este supus sancționării conform art. 201¹ din CP. Prin urmare, concubinul poate fi considerat autor al infracțiunii de violență în familie conform legislației în vigoare, care îi recunoaște drepturi și îl obligă să răspundă în fața legii pentru astfel de comportamente abuzive. Acest lucru se datorează conștientizării faptului că violența domestică poate avea loc nu doar în cadrul căsătoriilor, ci și în alte tipuri de relații intime. Atunci când vorbim despre violența în familie, este important să ne amintim că orice formă de agresiune fizică, verbală sau emoțională îndreptată împotriva unui membru al familiei (inclusiv concubinul) este inacceptabilă și contrară normelor sociale și legale.

Aici mai apare întrebarea, poate instanța de judecată să atragă la răspundere penală concubinul ce a săvârșit acte de violență împotriva partenerului/ei, în baza art.151 -152 din CP (Vătămare gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății), dar nu în baza art.201¹ (Violență în familie)?. Diferența majoră între art. 151-152 și art. 201¹ constă în faptul că primele două se concentrează pe violența și abuzul în cadrul societății care pot surveni în orice context, în timp ce articolul din urmă se aplică doar unui cerc restrâns de persoane ce dispun de calitatea membru de familie. La examinarea cauzei penale, instanța urmează să stabilească, pe lângă existența relațiilor de familie/de conlocuire permanentă sau temporară, dacă persistă o repetiție a faptelor prejudiciabile, precum și impactul asupra victimelor. Este important de a se constata dacă au existat diverse forme de violență (fizică, verbală, psihologică, sexuală sau economică) în mod constant sau periodic împotriva victimei. Dacă ar fi să facem o comparație între art. 151 -152 și art.201¹, vom observa că sancțiunile prevăzute sunt practic asemănătoare, însă aici persistă un element destul de important - prejudiciul moral cauzat victimei, care trebuie luat în considerare în procesul de asistență și sprijin acordat acesteia. După cum am menționat mai sus, concubinajul reprezintă însăși faptul că între două persoane de sex opus au existat sau există relații de conlocuire, care se caracterizează nu doar prin atașări fizice, dar și psihologice, emoționale unul față de altul. Relațiile de concubinaj pot conține un grad semnificativ de implicare emoțională, sprijin reciproc, responsabilitate comună, și impactul moral pe care îl poate avea o victimă a unei infracțiuni de violență săvârșită de o persoană dragă, poate fi extrem de devastator și de complex, aceasta ulterior afectând negativ bunăstarea emoțională, relațiile interpersonale și stima de sine a victimei. Violenta din partea unei persoane apropiate, cu care victima poate avea o relație de încredere, intimă sau de susținere, afectează în mod direct relația de atașament și legăturile emoționale. Aceasta poate cauza o traumă emoțională mai profundă și poate avea consecințe de lungă durată. Toate aceste aspecte contribuie la faptul că violența din partea unui membru al familiei poate fi percepută ca fiind mai gravă și mai traumatizantă pentru victime decât violența din partea unei persoane străine sau necunoscute. Este esențial să se acorde o atenție deosebită acestui tip de violență și să se ofere suport adecvat și resurse victimelor pentru a le ajuta să iasă dintr-o astfel de situație și să își refacă viața în siguranță.

Unii autori afirmă, că dacă făptuitorul a fost în eroare cu privire la calitatea sa de soț sau de rudă a victimei sau acțiunea a fost deviată, răspunderea sa penală se stabilește pentru infracțiunea contra vieții sau integrității corporale ori sănătății corespunzătoare, dar nu pentru violență în familie.[3. p.44] Pe de o parte, în această situație, excludem faptul că concubinul (de semenea și soțul), poate fi considerat ca fiind în eroare cu privire la calitatea sa de concubin, deoarece fiecare persoană este conștientă de faptul cu cine interacționează, cu cine își asumă anumite drepturi și obligații, și nu poate invoca ,după săvârșirea infracțiunii de violență în familie, că nu are calitatea de soț/concubin. Desigur există excepții, atunci când sunt stabilite situații în care făptuitorul poate fi într-adevăr afectat de

probleme de sănătate mintală sau de o interpretare distorsionată a relației, ceea ce îl determină să creadă greșit că el nu are nicio relație de familie cu victima și că acțiunile sale abuzive nu prezintă violență în familie. Pe de altă parte, nu suntem de acord cu afirmație enunțată mai sus, deoarece prin excluderea răspunderii penale pentru violența în familie în aceste circumstanțe, se poate crea o „*portiță*” pentru agresori de a justifica sau de a minimaliza comportamentul lor abuziv, invocând greșeli de percepție sau devieri de la norme sociale. Acest lucru ar putea slăbi protecția victimelor și ar submina gravitatea și importanța combaterii violenței în familie.

Concluzii. Drept rezultat a cercetării efectuate, putem afirma că concubinul, atât în baza legislației naționale în vigoare, cât și la nivel psihologic al persoanei, este considerat membru al familiei. Legislația penală a Republicii Moldova nu prevede sancțiune directă pentru concubin privind violența în familie, însă examinând și comparând mai multe norme legislative și păreri doctrinale, putem susține că concubinul poate fi supus răspunderii penale privind actele de violență în familie, bazându-ne pe faptul că lui i-se atribuie unele condiții pentru a putea fi prezentat ca membru de familie. Este important să se înțeleagă că indiferent de calitatea sa, nicio persoană nu are dreptul să exercite violență asupra unui partener sau membru al familiei. Violența în familie este una dintre cele mai grave infracțiuni și trebuie tratată cu seriozitate conform legilor și politicilor de protecție a victimelor. De asemenea protejarea victimelor, conștientizarea publicului și intervenția promptă sunt cheia în prevenirea și combaterea violenței în familie și asigurarea unui mediu sigur și sănătos în cadrul relațiilor familiale.

Referințe bibliografice

1. Codul penal al Republicii Moldova - COD Nr. 985 din 18-04-2002 *Publicat : 14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195, MODIFICAT LP98 din 11.06.20, MO153-158/26.06.20 art.288; în vigoare 26.06.20
2. CONSTITUȚIA REPUBLICII MOLDOVA Nr. 1 din 29-07-1994 - *Publicat : 29-03-2016 în Monitorul Oficial Nr. 78 art. 140, MODIFICAT LP255 din 22.11.18, MO467-479/14.12.18 art.786
3. Dascălu B.- D., Subiecții Infracțiunii De Violență În Familie, Revista Legea și viața, aprilie 2017, pag. 43-44, CZU 343.54
4. Ionașcu V., Postovan O., Considerații Privind Subiectul Infracțiunii Prevăzute La Art. 201¹ Cod Penal al Republicii Moldova „Violență În Familie”, Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, Științe socioumane, ediția a XV-a pag.77
5. LEGE Nr. 45 din 01-03-2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, Publicat : 18-03-2008 în Monitorul Oficial Nr. 55-56 art. 178, MODIFICAT LP452 din 28.12.23, MO28-31/23.01.24 art.47; în vigoare 23.01.24.